

In beweging...

"Nou èn?"

Evert en David hebben me moed ingesproken. Ik had het kennelijk nodig deze zomer. Want het kost toch meer moeite dan ik verwachtte om enkele teleurstellingen in het werk een plek te geven. Hoe dan ook, het helpt in zo'n gemoedstoestand om op anderen terug te kunnen vallen. Zeker deze beide mannen zijn de afgelopen maanden een baken geweest. Eigenlijk is het wat té familiair om hen met hun voornaam te introduceren. Want al ken ik hen zo'n twintig jaar ik heb hen nog nooit ontmoet. Ze zijn me vertrouwd geworden door hun boeken. En ook al noemen ze zich geen christen, alletwee hebben ze iets met Jezus dat mij raakt.

Leven met oorlogsdreiging

15 januari 1991. De spanning in Jeruzalem is zelfs zichtbaar, de straten zijn verlaten. De vrees voor raket-aanvallen uit Irak houdt de mensen binnen. Steven, een Engelse student, is toch op weg, want hij heeft een afspraak om bij David Flusser thuis zijn proefschrift te bespreken. Maar het loopt die dinsdag anders dan hij zich had voorgesteld. De 73-jarige professor opent de deur en begint direct over de dreiging die in de lucht hangt en vraagt: "Wat zou Jezus hierover zeggen? Laten we daar eens achter zien te komen." Verbouwereerd laat Steven zich meevoeren en vertelt: 'Zonder verdere verklaring gingen we naar zijn studeerkamer, waar hij me vroeg het Nieuwe Testament open te slaan bij Lucas 22:35-38. Hij begon de woorden van Jezus uit te leggen alsof we, als we de relevante teksten begrepen, een glimp zouden kunnen opvangen van wat Jezus zou hebben gedacht - en als consequentie daarvan wat wij zouden moeten denken - over de huidige crisis.'

Kijk, aan zo'n verhaal trek ik me op. Hier is geen geleerde aan het woord, die de theorie een stapje verder probeert te brengen, maar iemand die zich werkelijk door Jezus wil laten gezeggen. Natuurlijk, ik zou willen weten wát er exact besproken is, want nog geen twee dagen later brak de Golfoorlog uit. In de nacht van 16 op 17 januari vernietigden de eerste Scudraketten talloze huizen in Tel Aviv. Wat is Steven precies te weten gekomen uit Lucas 22? Jaren later schrijft hij er alleen nog dit over: 'Flusser verklaarde Jezus' voorzichtig balanceren tussen pacifisme - het vermijden van conflict - en het recht jezelf te verdedigen. Zijn uiteenzetting was bondig, origineel en geheel van toepassing op de toenmalige situatie.' Ja, ga dóór, denk ik dan, maar helaas onthult hij niet meer.

Wat mij treft is de diepe overtuiging van David Flusser dat je door goed te luisteren zèlf de stem van Jezus kunt horen in de evangeliën. Zijn boek *Jezus. Een joodse visie* getuigt ervan en inspireert.

Straat-taal

Evert Straat heeft een andere invloed op me, minder aangenaam. Hij shockeert nogal. In 1968 vertaalde hij de vier evangeliën "voortgekomen uit de persoonlijke behoefte de evangeliën te lezen in een nederlands waarvan de toon overeenstemt met die van het griekse origineel." Straat stelt dat Lucas en de anderen niet schreven voor theologen, maar zich richtten op de kring van vissers, timmerlui, landarbeiders waar Jezus zijn leerlingen uit rekruteerde. Daarom gebruikten ze ook het *koinè*-grieks, de gewone spreektaal. Dat kent geen beleefdheidsvormen, dus wordt het alom 'jij' en 'jou'. Dat is even wennen! Weg is het statige van andere vertalingen. Zo krijgt Pilatus te horen: "Dat zeg jij!". Nou, dat staat mijlenver van de NBG-Bijbel, waarin Jezus antwoordt: Gij zegt het. Ik heb beide versies letterlijk overgenomen en onderstreept om het verschil te tonen. Accenten, aanhalings- en uitroepetekens, daar werkt Straat heel veel mee.

Zo kan hij de spreektaal van Jezus zo getrouw mogelijk weergeven. Tegelijk liggen daar ook weer allerlei vragen. Want ik ben het Lucasevangelie er eens op nagegaan en - zoals uit bijgaand staatje blijkt - de verschillen zijn wel erg groot. Oké, Straat knipt te lange zinnen in stukken en komt dan op 744 uitspraken van Jezus in plaats van de 641 uit de NBG-Bijbel. Maar hij doet het voorkomen alsof Jezus bijna doorlopend in staccato-stijl sprak. 407 uitroepetekens is wel wat veel van het goede. Zo gejaagd, zoveel nadruk leggen, dat doet mij nogal geforceerd aan. Maar goed, ik ben onvoldoende kenner van het Grieks om het te kunnen

Jezus' uitspraken	zinnen eindigend met:			totaal
	.	!	?	
NBG 1951	514	24	103	641
Straat 1968	236	407	101	744

beoordelen. Daar gaat het ook niet om, Evert Straat schudt mij wakker en dat is goed. De grootste schok kwam met twee woordjes uit Lucas 2. "Nou èn?" Zo vertaalt Straat de allereerste woorden van Jezus, die zijn opgeschreven. Ik kan het niet geloven. Dit is zo bot, daar wil ik niet aan. Dat Maria in alle staten is, daar kan ik inkomen. "Jongen, waarom heb je ons dit aangedaan? Je vader en ik zoeken met smart naar je!" Maar dat dan haar twaalfjarige zoon reageert met: "Nou èn?" wil er bij mij niet in. Negen andere Nederlandse vertalingen geven me gelijk en Straat vult natuurlijk ook direkt aan met: "Hebben jullie naar mij gezocht? Wisten jullie niet, dat ik in het huis van mijn vader hoor te zijn?" Maar toch, die twee woorden legt hij Jezus eerst in de mond. Ook al is dat onjuist, hij heeft bij mij wel een nieuw register open getrokken.

Want ik houd iets goeds over: de vraagtekens. In dit incident met zijn moeder stelt Jezus alleen maar vragen. Als je zijn latere ontmoetingen met mensen erop nagaat blijkt dat bijzonder vaak te gebeuren. Kennelijk een basisinstelling. Dat intrigeert, want wat vraagt Jezus zoal? Dat is minder eenvoudig te zeggen. Lucas heeft alleen al 103 vragen opgetekend (volgens de NBG-Bijbel), met de aanvulling van de drie andere evangelisten is er dus veel om over te mediteren. Dat doe ik dan ook, neem deze twee voorbeelden.

"Wat zoek je?"

De vraag is verbluffend in zijn eenvoud. Johannes zou het zich zijn leven lang herinneren. In het begin van zijn evangelie vertelt hij hoe hij, met zijn vriend Andreas samen, aarzelend in de buurt van Jezus probeert te komen. Nauwelijks bewust van het wat of waarom. Als Jezus zich tot hen richt lijken ze van hun apropos gebracht. "Wat zoeken jullie?" Het eerste dat hen te binnen valt is een verlegen: "Waar verblijft u?" Alsof ze daarvoor in beweging waren gekomen! Maar goed, dat logeeradres komen ze te weten. Al gebeurde er meer. Wat dat betreft is een andere vertaling van Johannes 1:38 spreker: "Wat verlang je?" Daar gaat het eigenlijk om. Je zegt iets, doet iets, wat wil je daarmee? Welk verlangen gaat erin schuil? Laat dat boven tafel komen.

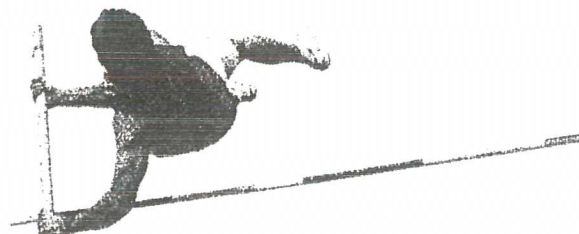
"Wat wil je dat ik voor je doe?"

Dit kreeg Bartimeus te horen. Een vraag in het verlengde van de vorige. Soms zijn voor de vervulling van verlangens anderen nodig of moet er van Godswegen iets gebeuren. Ook dat maakt Jezus vragenderwijs expliciet. Zo'n verwachting kan uitkomen, zoals Bartimeus merkte. Maar niet elk verlangen wordt vervuld. Soms omdat het onzuiver is. Jacobus en Johannes kregen precies dezelfde vraag voorgelegd, maar zaten er volkomen naast. Ze hoopten op een voorkeursbehandeling, maar... "Je weet niet wat je vraagt." Verlangens worden ook door de Heer uitgezuiverd en dat kan soms pijnlijk zijn.

Het is niet af, maar voorlopig helpt dit al om met teleurstellingen te leren omgaan. Verlangens verhelderden, uitspreken, laten uitzuiveren. Het is een andere manier om te zeggen: leg het open. In afwachting van wat er dan gebeurt. Het mooiste vind ik dat verwoord door de psalmist:

*Here, al mijn verlangen ligt voor U open,
mijn zuchten is voor U niet verborgen.*

Daar doe ik het mee.

De lat van de ontmoeting

C.S. Lewis, Josh McDowell, Michael Green en John Stott staan in mijn boekenkast in de hoek van de 'apologetiek' (van het Griekse 'apologia' = verdediging). Ooit heb ik hun werk verslonden, omdat het hielp in discussies met studenten.

Maar in 25 jaar heeft zich onmiskenbaar een verschuiving voltrokken in mijn leesgedrag. Biografiën, gedichten. Want mensen boeien. De switch is enorm. Van waarheden verdedigen naar mensen ontmoeten.

Ik hou het op de kunst van het doorvragen, 'eperotatiek' dus (van 'eperotao' = dóórvragen). In Lucas' evangelie is dat de weg die Jezus baande. Zo trof Maria haar 12-jarige zoon aan: "zittend te midden van de leraren, luisterend en vragen stellend" (2:46). Door dóór te vragen ondekte Jezus wat er achter iemands woorden zat. Dat verschilt van situatie tot situatie. Ook als het gesprek met exact hetzelfde verzoek (in 10:25 en 18:18) begint wordt ieder anders benaderd.

Daar wil ik verder mee komen. Ik heb de lat van de ontmoeting opgelegd en spring steeds vaker. De lat is blijven liggen als ik een gesprek kan evalueren met: "Ik bracht geen leer, we hebben elkaar echt ontmoet." Niet elke sprong lukt, maar... het blijft het proberen waard. En er ligt natuurlijk altijd een kussen, al heb ik dat hier niet getekend.

bijlage bij 'In beweging...' "Nou èn?"

toelichting bij Lucas 2 vers 46 in 3 vertalingen

Dit vers, over de 12-jarige Jezus in de tempel, eindigt met:

... waar Hij zat te midden der leraren, terwijl Hij naar hen hoorde en hun vragen stelde – NBG 1951
... waar hij midden tussen de leraren naar hen zat te luisteren en hun vragen te stellen! – Straat 1968
... Hij zat in de tempel bij de leraren die daar waren. Hij luisterde naar hen en stelde vragen – BGT 2014

Deze vertalingen van dezelfde Griekse grondtekst illustreren uitstekend de verschillende vertaalprincipes. Evert Straat kiest er zeer bewust voor het geschreven *koinè*-Grieks zo alledaags mogelijk in onze taal neer te zetten. Niet het plechtstatige Hij maar gewoon: hij. En Straat gebruikt zelfs hier weer een uitroepteken. De BGT 2014 (*Bijbel in Gewone Taal*) kiest ook voor eigentijdse, duidelijke taal én maakt het voor iedereen nog begrijpelijker door volzinnen op te knippen. In dit geval dus in 2 zinnetjes.

Dit patroon wordt ook zichtbaar als je naar het geheel kijkt. Lezend en tellend is dit de tabel waarin de verschillen nog eens op tafel komen. Van alle uitspraken van Jezus, die Lucas opnam is dit het beeld:

Jezus' uitspraken	zinnen eindigend met:			totaal
	.	!	?	
NBG 1951	514	24	103	641
Straat 1968	236	407	101	744
BGT 2014	1201	98	91	1390

2 persoonlijke lessen uit Lucas 2 vers 46

- 1e Mijns inziens wordt Jezus' werkwijze hier op kernachtige wijze geïllustreerd. Hij hanteerde een drieslag:
- *Hij wás waar de mensen waren* – niet ergens aan de rand, Jezus bevond zich midden tussen hen
 - *Hij luisterde* – géén preek, gevatte opmerking, scherpe observatie o.i.d., nee: goed luisteren naar de ander
 - *Hij stelde vragen* – het ging zelfs verder dan dat. In het Grieks gebruikte Lucas het werkwoord *eperotao*, dat betekent: dóórvragen. Hij stelde geen vragen als een soort trucje om zo snel mogelijk het gesprek naar zich toe te trekken. Nee, Jezus vroeg door, zó dat de ander zodanig aan het denken werd gezet, dat hij het niet meer wist. En met tegenvragen kwam: 'Maar... hoe zie jij het dan? Wat vind jij van dit onderwerp?' Pas als je vastloopt in jouw eigen redeneringen kan er openheid ontstaan voor de ideeën van je gesprekspartner die zo tot op de bodem doorvraagt. Hoe ging dat in dit voorbeeld? Uit vers 47 blijkt tot welke verrassingen dat toen leidde...

Mijn les? "Als ik net zo ver kan komen als Jezus op zijn twaalfde, dan is mijn leven geslaagd." Hoe vaak heb ik dit inmiddels gezegd tegen collega's, tot teamleden, in gesprekken als hulpverlener? Ik hoop dat het me nog veel beter gaat lukken om volgens deze drieslag te werken.

- 2^e Mijns inziens zien we als christenen over het hoofd hoe ongelofelijk wezenlijk dit is. Voor de goede orde: er is op zich niks mis met *apologetiek*. Verdedigen wat je gelooft, zinnige argumenten op een rijtje hebben als er kritische vragen gesteld worden over het christelijk geloof, dat kan enorm helpen. En toch. De twee keren dat Jezus het Griekse woord *apologia* - volgens Lucas – gebruikte, zou ons te denken moeten geven. 'Wanneer zij u brengen voor de synagogen en voor de overheden en voor de machthebbers, maak u niet bezorgd, hoe of wat gij ter verdediging moet spreken. Want de Heilige Geest zal u op het eigen ogenblik leren, wat gij zeggen moet.' Lucas 12:11,12. En: 'Neemt u daarom in uw hart voor, niet vooraf te bedenken, hoe gij u zult verdedigen. Want Ik zal u mond en wijsheid geven, welke al uw tegenstanders niet zullen kunnen weerstaan of weerleggen.' Lucas 21:14,15. Duidelijker kan het toch niet gezegd worden?

Mijn les? 'Ik heb het antwoord niet. Ik zou tevreden zijn als ik wist dat ik de juiste vraag stelde.' Deze twee zinnen van Viktor Frankl zijn voor mij goud waard. Want dit treft de spijker op de kop. Hier moet het om gaan: het ontwikkelen van *eperotatiek* – de kunst en kunde van gepast en behulpzaam door-vragen.